

В.В. Гращенкова

С.В. Сергіна

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО
ЯК АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ
З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

Починаючи з 1991 року, коли Україна набула статусу незалежної держави, з року в рік розширюються міжнародні зв'язки, відбувається інтернаціоналізація усіх аспектів суспільного життя, тому іноземна мова є реальною необхідною в різних сферах діяльності людини, вона стає дійовим фактором соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного прогресу суспільства. До цього часу головним завданням освіти було оволодіння студентами спілкуванням іноземною мовою, що передбачало досягнення студентами мінімально достатнього рівня комунікативної компетенції.

Наша держава взяла курс на гуманізацію освіти, а це зумовлює відмову від вузьких прагматичних цілей вивчення іноземної мови. У сучасних концепціях навчання іноземна мова розглядається як відображення культури відповідного народу, як оволодіння іншомовною культурою і як засвоєння світових духовних цінностей. Таким чином, соціальне замовлення передбачає не тільки формування у студентів необхідних іншомовних навичок та вмінь, але й ознайомлення через мову з культурою країни, її традиціями, історією та сучасністю. Таке завдання ставить перед собою лінгвокраїнознавство, що досліджує питання відбору та прийомів подачі студентам відомостей про країну, мова якої вивчається, з метою забезпечення їх практичного володіння даною мовою.

Практично лінгвокраїнознавство спрямоване на реалізацію кінцевих цілей навчання іноземній мові, а саме, на навчання спілкуванню. Адже без прищеплювання студентам норм адекватної мовної поведінки у відриві від знань неможливо підготувати їх до іншомовного спілкування та сформувати комунікативну здатність. Це визначає, що розробка лінгвокраїнознавчого аспекту в навчанні іноземній мові у вищому навчальному закладі є надзвичайно актуальною та важливою.

Лінгвокраїнознавчу проблематику складають два великих кола питань філологічні та лінгводидактичні. По-перше, предметом лінгвокраїнознавства є аналіз мови з метою виявлення національно-культурної семантики. По-друге, предметом дослідження є також пошук викладацьких прийомів презентації, закріплення та активізації національно-специфічних мовних одиниць та культурологічного прочитання текстів на практичних мовних заняттях.

В основі лінгвокраїнознавства лежать п'ять методологічних принципів.

Перший принцип — це суспільна природа мови, яка постає як об'єктивна можливість залучення до нової дійсності. Єдність мови і національної культури реалізується в ряді функцій, з яких для лінгвокраїнознавства особливо важливі три, а саме: комунікативна функція бути знаряддям передачі інформації від одного учасника акта комунікації іншому (ця функція при вивченні мови не може бути забезпечена, якщо в процесі навчання не будуть використані відомості про країну, оскільки саме вони нерідко визначають змістовний план як усної, так і писемної мови); культуруносна та накопичувальна.

Другий принцип — засвоєння людиною, що виросла в одній національній культурі, істотних фактів, норм і цінностей іншої національної культури. Потрібно не тільки викласти студентові інформацію про країну, щоб він її запам'ятав, але й сформувати в нього позитивне відношення до неї.

Третій принцип — формування у студентів позитивної установки до народу носія мови, адже вивчення мов починається з метою зближення народів.

Четвертий принцип втілює в собі вимоги цілісності і гомогенності мовного навчального процесу: країнознавча інформація підлягає витягу з природних форм мови і з навчальних текстів і не має привноситися ззовні.

Нарешті, п'ятий принцип також пов'язаний з уточненням специфіки країнознавства: країнознавчий аспект викладання реалізує в навчальному процесі філологічний спосіб вторинного пізнання дійсності.

Кожна національна культура складається з національних і інтернаціональних елементів і не може цілком збігатися з іншою культурою. Тому в процесі викладання іноземної мови ми вимушені витратити час та енергію на формування у свідомості студентів поняття про нові предмети і явища, що не знаходять аналогії ні в рідній культурі, ні в рідній мові. Отже, мова йде про включення елементів країнознавства у викладання мови, але це включення якісне іншого роду в порівнянні з загальним країнознавством. Так як ми говоримо про з'єднання в навчальному процесі мови і відомостей зі сфери національної культури, такий вид викладацької роботи пропонується назвати лінгвокраїнознавчим викладанням.

Знання національних реалій важливе при вивченні культури і мови країни. Постійною ознакою належності слова до лінгвокраїнознавчого матеріалу є присутність національно-культурного компонента, якого немає в інших мовах.

Аспект викладання мови — це, по-перше, мовний матеріал, по-друге, прийоми викладання, які необхідні для даного матеріалу. Прийоми викладання залежать від поставлених цілей. Звичайно, вони своєрідні для кожного з трьох етапів роботи: презентація, чи первісне ознайомлення з новим матеріалом; закріплення (меморизація), чи переклад первісних знань, умінь і навичок з короткочасної в довготривалу пам'ять; активізація, чи виведення засвоєного матеріалу в діяльність мовою, яка вивчається.

У лінгвокраїнознавстві, подібно до стану справ у будь-якому іншому аспекті викладання мови, вирішуються проблеми відбору навчального

матеріалу. Із загального лексичного або фразеологічного запасу та із лексичних та фразеологічних мінімумів вибираються одиниці, наділені національно-культурною семантикою. Фонетичний або граматичний устрій обстежується з метою виявлення в ньому потенційних носіїв даних про культуру. Є також самостійні країнознавчі прийоми викладання, такі як експлікація лексичного фону, додатковість зорового та вербального рядів, виявлення проєктивного країнознавчого змісту тексту, системне та повне коментування. Таким чином, лінгвокраїнознавство це самостійний аспект викладання іноземних мов, як і фонетичний, лексичний, граматичний, стилістичний.

Одна з актуальних проблем сучасної методики навчання іноземної мови — орієнтація всього навчального процесу на активну самостійну роботу студентів, створення умов для їх самовираження і саморозвитку. Особливого значення набувають ідеї розвиваючого навчання, головною метою його є формування особистісної активності студентів. Останнє забезпечує активне відношення до знань, систематичність і наполегливість у навчанні, позитивні результати та успішна безперервна освіта.

Пізнавальна активність — це готовність та бажання студента до вивчення нового матеріалу розширеної тематики, що стосується вивчення іноземної мови та особливостей країни, мова якої вивчається, бажання самостійно розширювати знання з даного предмету, виявлення ініціативи в пошуку цікавої інформації, бажання застосувати набуті знання в повсякденному житті та при вивченні інших предметів.

При вивченні іноземної мови обов'язковим повинно бути передбачене:

- оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається (лінгвокраїнознавство, країнознавство);
- залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної);
- усвідомлення студентами суті мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку може сприйматися дійсність;

- розуміння особливостей свого мислення;
- порівняння явищ іноземної мови, що вивчається, з рідною мовою;
- уміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо).

Досягнення цих цілей навчання іноземної мови можливе за умов взаємопов'язаного вивчення мови і культури народу — носія цієї мови, а також активної комунікативно-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта навчання.

Тому для стимулювання пізнавальної активності студентів важливим фактором буде самостійна підготовка матеріалу про один з епізодів історії країни, або про одного з видатних діячів країни. Коли студент самостійно готує матеріал, він виявляє творчу ініціативу, а вона в свою чергу, сприяє розвитку пізнавальної активності.

Важливою умовою у підвищенні пізнавальної активності є інформованість викладача і студентів не тільки про заходи, спеціально направлені на вивчення іноземної мови, яка вивчається (таких, як навчальні програми, телебачення і радіо), але і про інші можливі способи реалізації комунікативних потреб у навчальній діяльності. Уміння викладача зацікавити, привернути увагу, зробити рекламу фільмові, передачі, безумовно, стимулює самостійну діяльність студентів, створює психологічну готовність до сприйняття нової інформації.

Найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іноземної мови є, звичайно ж, прагнення до розширення свого загального кругозору, причому провідну роль відіграє бажання познайомитися з життям країни досліджуваної мови, з її географією, історією, побутом. Важливим є і той фактор, що інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися з країною, мова якої вивчається, відвідати її чи як турист, чи пройшовши там стажування, навчальний курс, беручи участь в численних міжнародних освітніх програмах. Володіння іноземною мовою

відкриває більш широкі можливості для науково-технічного прогресу, тобто тут мова йде про підвищення результативності навчання іноземній мові.

Головною метою лінгвокраїнознавства є вивчення іноземної мови разом з вивченням культури країни, мова якої вивчається. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання це самостійний аспект навчання іноземної мови (поряд з фонетичним, лексичним, граматичним та стилістичним), який відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу. Кінцевою метою засвоєння лінгвокраїнознавчого аспекту є формування у студентів лінгвокраїнознавчої компетенції, тобто “цілісної системи уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, що дозволяє студентам асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й “носії” цієї мови і досягати повноцінної комунікації”. [2,364]

Система викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі передбачає різноманітні форми організації навчально-виховного процесу: домашня навчальна робота (самопідготовка), практичні заняття, семінарські заняття, факультативні заняття, консультації, контрольні роботи, іспити. Але основною формою організації навчання у ВНЗ є практичні заняття.

Майстерність викладача іноземної мови полягає головним чином в умілому володінні методикою навчання і виховання, творчому застосуванні новітніх досягнень педагогіки і передового педагогічного досвіду, раціональному керівництву пізнавальною і практичною діяльністю студентів, їх інтелектуальним розвитком.

Одна з важливих задач викладача мобілізувати студентів на виконання поставлених задач, досягнення цілей безпосередньо на занятті. Для цього необхідно так спланувати кожне заняття, щоб в ньому були передбачені найкоротші шляхи до поставленої мети, і в першу чергу намічені структура, методика і засоби навчання в суворій відповідності з поставленою метою.

Необхідно підвищувати пізнавальну самостійність і творчу активність студентів. Найбільш цікавий напрямок пов'язаний з питаннями застосування на

занятті методів і прийомів проблемного навчання і створення проблемних ситуацій як засобу підвищення пізнавальної активності студентів, це сприяє підвищенню якості знань і створенню необхідних навиків і умінь. Також передбачається самостійна робота студентів додатковою літературою іноземною мовою, словниками, журналами.

Наступним завданням є оптимізація навчально-виховного процесу. Цілеспрямований вибір найкращого варіанту підбору лінгвокраїнознавчого матеріалу, який забезпечує за певний час максимальну ефективність вирішення завдань освіти щодо вивчення іноземної мови в даних конкретних умовах вищого навчального закладу.

Важливою є інтенсифікація навчально-виховного процесу на занятті. Чим більше навчально-виховних дій і операцій виконано студентами, тим вища інтенсивність навчальної праці. Ступінь інтенсивності навчальної праці залежить від продуктивності використання кожної хвилини заняття, майстерності викладача, підготовки студентів, організованості колективу, наявності необхідного обладнання і раціонального його розміщення, правильного чергування праці і відпочинку і т.і. В умовах інтенсифікації навчання студенти опановують знання в основному на занятті, і відпадає необхідність заучування матеріалу вдома. Замість заучування студенти одержують можливість краще його зрозуміти і закріпити, виконати творчі завдання, які викликають у них інтерес, почуття інтелектуального задоволення від вдало виконаної роботи.

В Україні постійно зростає інтерес до вивчення іноземної мови і у зв'язку з цим з'явилася об'єктивна необхідність розширити наявні шляхи підготовки з цього предмету.

В інтенсивних методах велику методичну цінність представляють використання зв'язного фабульного тексту, розмаїття способів і багаторазовість пред'явлення тексту, широке використання групових форм роботи. При інтегруванні положень інтенсивності методів у систему навчання необхідно

враховувати наявність у кожному студентському колективі некомунікативних типів студентів, а також тих, що недостатньо володіють методичною майстерністю.

Отже, важливо створювати диференціальні і індивідуалізовані програми навчання. Різноманітне сполучення усіх форм роботи: індивідуальної, самостійної, парної, групової являє собою важливий засіб підвищення якості навчання і виховання студентів, дозволяє краще враховувати їхні індивідуальні відмінності, сферу інтересів. Необхідно враховувати індивідуальні особливості студентів і забезпечити студенту можливість досягти планований результат. Навчання робить вкрай активним більш широке впровадження елементів самонавчання.

Тепер можна визначити поняття, що таке лінгвокраїнознавство. Лінгвокраїнознавство це аспект викладання іноземної мови, у якому з метою забезпечення комунікативності навчання та для вирішення загальноосвітніх та гуманістичних задач реалізується кумулятивна функція мови і здійснюється аккультурація адресата, причому методика викладання має філологічну природу, ознайомлення здійснюється за допомогою іноземної мови та в процесі її вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедение в преподавании русского языка // Методика / Под ред. А.А.Леонтьева. – М., 1988.
2. Гапонів А.Б., Возна М.О. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни. – Вінниця: Нова книга, 2005.
3. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. – Липецк, 1998.
4. Прохоров Ю.Е., Чернявская Т.Н. Лингвострановедение: от итогов симпозиума к перспективам // Русский язык за рубежом. — №3. — 1994.